

BYLAAG F1

Kaapse Slawe van die VOC

Uittreksel — Kronos 40 (2014) · Outeur: Nigel Worden

Agtergrond en Konteks

Selfs wanneer VOC-rekords slawe wel by name noem, bestaan daar nog steeds probleme rakende identifikasie. Slegs sekere slawe wat deur die Kompanjie behou is, het hulle oorspronklike name behou. Die meeste het nuwe name gekry — dikwels maande van die jaar, of klassieke of Bybelse name — wat hulle losmaking van 'n vorige lewe en die gevolglike verlies aan identiteit beklemtoon het. Die nuwe naam het ook 'n verlies aan individualiteit verteenwoordig. Baie name was so algemeen in gebruik dat 'n verdere identifiseerder nodig was — vandaar toponiemname van die plek van herkoms, soos Titus van Bengale, of April van de Caab (vir 'n plaaslik gebore slaaf). Maar selfs hierdie name was nie altyd betroubaar of konsekwent nie. Hulle het die plek weerspieël vanwaar slawe verskeep is, nie noodwendig waar hulle vandaan gekom het nie — wat historici se pogings om Kaapse slawehandeloetes na te spoor onnoukeurig maak. Boonop word die gebrek aan belangstelling in die individuele slaaf weerspieël in die manier waarop hulle name verander het. Name kon ook verander wanneer slawe van een persoon aan 'n ander verkoop is, wat 'n nuwe identiteit in die gedagtes van hulle eienaars geskep het. So is die jong meisie China, in 1768 in Nagapatnam in slawerny verkoop, hernoem na Rosa teen die tyd dat sy aan die Kaap aangekom het.

Regsrekords as Bronne

Die regsrekords van die Raad van Justisie verskil in die mate waartoe hulle slawestemme opneem. Sommige is eijschen — opsommings van sake wat deur die fiskaal opgestel is om die saak vir 'n skuldigbevinding voor te stel. Maar ander is die oorspronklike kruisonderhoude van die beskuldigde en (minder dikwels) getuies. Alhoewel dit moeilik as natuurlike gesprekke beskou kan word, kan die moderne leser daardeur tog nader aan die lewens, gedagtes en ervarings van slawe voel. Soms is dit op treffende maniere. Toe Caesar van Madagaskar in 1793 vir sy eenaar gesê het: 'Ek was vroeg genoeg wakker, maar omdat die weer sleg was wou ek nie opstaan nie, en ek moet my reg van spreek hê' — het hy nie net die eise van vroeë oggendwerk teengestaan nie, maar ook sy reg om as individu gehoor te word, opgeëis. Dit het sy eenaar vertoorn, wat hom met 'n sambok geslaan het. Caesar het vergeld deur die sweep te gryp en dit te breek — 'n daad wat tot sy skuldigbevinding gelei het.

Die bekommernis van die regsowerhede oor slaweopstand beteken dat die kriminele rekords ryk bronne van inligting is oor vorme van weerstand soos ontsnappingsplanne en weglopers, brandstigting, vergiftiging, of minder sigbare vorms van protes.

Slawe-Geskrifte en Kommunikasie

Sommige dokumente is deur en vir slawe geskryf en was nooit bedoel om deur die VOC gesien te word of in hulle papierargief te beland nie. 'n Relatief goed bestudeerde voorbeeld is 'n brief geskryf in die Bugis-taal en -skrif, gestuur deur Upas — 'n Stellenbosch-slaaf — aan September, 'n ander slaaf wat op 'n plaas in die Tjigerberggebied gewoon het. Die brief was 'n sleutelbewys wat deur die Raad van Justisie gebruik is om September skuldig te bevind aan die beplanning van 'n opstand, of ten minste 'n massaontsnapping, van Bugis-slawe. In werklikheid, soos onlangse navorsing aan die lig gebring het, is die Bugis-brief verkeerd vertolk — dit was 'n versoek om mediese hulp van September, wat bekend was as 'n tradisionele geneser.

In 1719 het Jonas van Manado sy eienares 'n brief aangebied waarin hy om sy vryheid versoek het. Hierdie dokumente illustreer hoe slawe die Kompanjie se stelsel van geskrewe administratiewe beheer tot hulle eie voordeel probeer aanwend het.

Bo-Kaap en Gemeenskapsnavorsing

Achmat Davids, 'n gerespekteerde leier van die Bo-Kaap Moslemgemeenskap, het 'n belangrike presedent gestel deur navorsing wat steun op rekords wat deur Bo-Kaap-families bewaar is en mondelinge tradisies wat deur geslagte oorgedra is. Hy het die geskiedenis van Islam in die argief-rekords nagesien en die Arabiese en Maleise linguistiese invloede op vroeë gesproke en geskrewe Afrikaans bestudeer — 'n onderwerp waaroor hy 'n doktorsgraad voltooi het.

Figuuronderskrifte (oorspronklike dokumente)

- Figuur 1: Bladsy uit die Stellenbosch-distrik se opgaaf, 1737. Westelike Kaap Argief en Rekords (WCA), J 161
- Figuur 2: Slawe gelys in die boedelinventaris van Hendrick Willem van der Merwe en sy wyle vrou, Aletta Keijser, 6 Oktober 1750. WCA, MOOC 8/7.11
- Figuur 3: Uittreksel uit die ondervraging van Caesar van Madagaskar. WCA, CJ 447, 586
- Figuur 4: Brief van Upas aan September van Boegies. WCA, CJ 373, 141
- Figuur 5: Brief van Jonas van Manado aan sy eienares. WCA, CJ 323, 519
- Figuur 6: Vervalste pas geskryf vir Augustus van de Caab deur die skoolgaan Fabritius. WCA, CJ 424, 701